

**В.М. Лехан,
Н.А. Венгрин,
О.П. Максименко**

ОЦІНКА ВИПУСКНИКАМИ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ ВІДПОВІДНОСТІ ЇХ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИМ ПРОФЕСІЙНИМ ВИМОГАМ

*Дніпропетровська державна медична академія
кафедра соціальної медицини, організації та управління охороною здоров'я
(зав. - д. мед. н., проф. В.М. Лехан)*

Ключові слова: *задоволеність, якість підготовки, навчальний процес, акушерська справа, лікарська справа, молодші спеціалісти з вищою медичною освітою, система охорони здоров'я*

Key words: *satisfaction, quality of training, the learning process, midwifery, medical business, junior specialists with higher medical education, the health system*

Резюме. *Изучена оценка выпускниками ВМУЗ I-II уровня аккредитации по специальности «Лечебное дело» и «Акушерское дело» соответствия их образовательной подготовки современным профессиональным требованиям. Определены составляющие удовлетворенности качеством подготовки и компоненты неудовлетворенности теоретической, практической подготовками, организацией и проведением учебного процесса и производственной практики. Общий уровень удовлетворенности выпускников ВМУЗ I-II уровня аккредитации ниже среднего. Интегральный показатель удовлетворенности выпускников качеством подготовки, рассчитанный исходя из среднего балла удовлетворенности такими составляющими как: уровень теоретической, практической подготовки, соблюдение выпускниками принципов медицинской деонтологии, умения выпускников общаться с пациентами и их родственниками, уровень умений выпускников работе на компьютере составил 3,87 балла по 5-балльной шкале.*

Summary. *Evaluation done by the graduates of HMEI of I-II level of accreditation of conformity of their educational background with modern professional standards on the specialties "Medicine and "Midwifery" is studied in the article. Components of satisfaction with the quality preparation and components of dissatisfaction with the theoretical and practical training, organization and conducting of the educational process and practice were defined. The overall level of satisfaction of graduates of HMEI of I-II level of accreditation is below average. An integrated indicator of graduates' satisfaction with the quality preparation was calculated basing on the average score of satisfaction with such components as: level of theoretical and practical training, compliance with medical ethics, the ability of graduates to communicate with patients and their relatives, the level of graduates' skills of working with computer was 3,87 points by the 5-point scale.*

Орієнтація на основного внутрішнього споживача освітніх послуг у ВНЗ (студента) та встановлення постійного зворотного зв'язку з цим споживачем є важливим для виявлення сильних і слабких сторін в організації освітнього процесу, і, зрештою, поліпшення його якості [2,5]. Одним із джерел інформації про якість навчального процесу, про існуючі потреби та очікування споживачів є думка студентів, вивчення якої можна провести за допомогою анкетування [1,3,4].

Метою даного етапу дослідження було вивчення оцінки випускниками вищих медичних освітніх установ І-ІІ рівня акредитації відповідності їх освітньої підготовки сучасним професійним вимогам.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За спеціально розробленою анонімною анкету нами було опитано 276 студентів останніх

курсів ВМНЗ І-ІІ рівня акредитації м. Дубно Рівненської області та м. Дніпропетровська. Анкета містила питання задоволеності випускників різними складовими професійної підготовки. Оцінка задоволеності випускників якістю підготовки проводилась за 5-бальною шкалою. Статистична обробка матеріалів дослідження проводилась з використанням методів біометричного аналізу, реалізованих у пакетах програм STATISTICA (версія 6.1), серійний номер - AGAR909E415822FA. Вірогідність відмінностей оцінювалась за допомогою критеріїв Стюдента (t). Для характеристики причинно-наслідкових зв'язків обчислено та оцінено коефіцієнти рангової кореляції Спірмена (r), парціальні та множинні коефіцієнти кореляції.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Серед опитаних переважали випускники з напрямку «Лікарська справа» - 72,5±2,7%, з напрямку «Акушерська справа» опитаних було 27,7±2,7%. Респондентів у віці до 19-ти років було 58,0 ±3,0%, від 20 до 25 років - 40,9±3,0%, старше 25 років- 1,1%±0,6%. За статевою ознакою опитані розподілилися таким чином: жінок - 78,8±2,5%, чоловіків - 21,2± 2,5%.

За результатами дослідження встановлено, що самостійно працювати після закінчення навчального закладу повністю готовий лише кожний десятий випускник (10,9±1,9%). Більшість випускників (80,1±2,4%) вважає, що вони готові працювати самостійно після нетривалого періоду роботи під наглядом спеціаліста.

За даними опитування рівнем теоретичної підготовки задоволена лише третина (31,5±2,8%) випускників (рис.1), з них 25,7±2,6% цілком задоволені. Більшу частину випускників (65,3 ± 3,9%) рівень теоретичної підготовки не задовольняє. Середній бал склав 3,55±0,06.

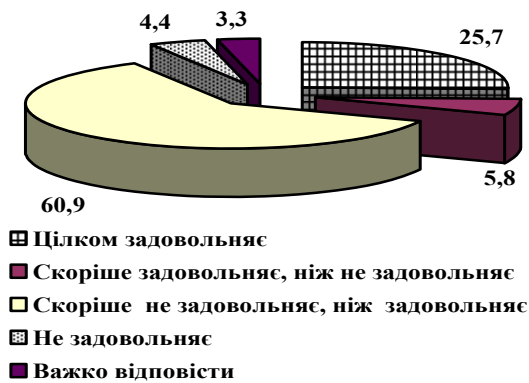

Рис. 1. Розподіл випускників за рівнем задоволеності теоретичною підготовкою, в %

Задоволеність теоретичною підготовкою випускників залежно від спеціальності демон-

струє суттєві відмінності. Загальний рівень задоволеності цією складовою навчального процесу фельдшерів на 35,5% вищий, ніж у акушерів (34,7±2,9% та 22,3±2,5%; p<0,001). Відповідно частота незадоволених випускників фельдшерів на 18,8% нижча порівняно з акушерками (63,8±2,9% та 77,7%±2,5%; p<0,001).

Незадоволеність теоретичною підготовкою формується за рахунок різних компонентів (табл.1): майже кожен п'ятий опитаний (21,7± 2,5%) вказав на недостатній рівень знань з фармакологічної дії найбільш поширених лікарських препаратів. Пов'язують незадоволеність теоретичною підготовкою з недостатнім рівнем знань у сфері спеціальних клінічних дисциплін 20,7±2,4% респондентів з числа усіх опитаних. На те, що в навчальних закладах не приділяється належної уваги теоретичній підготовці з фундаментальних дисциплін, вказало 14,9±2,1% всіх респондентів. Відзначили низький рівень знань щодо діючих нормативних документів 10,5±1,9% всіх опитаних.

Результати множинного кореляційного аналізу свідчать, що сумарний вплив цих компонентів на загальний рівень задоволеності випускників теоретичною підготовкою досить суттєвий та становить 63,0% (коефіцієнт множинної кореляції R=0,79; коефіцієнт детермінації D=63,0%; p<0,0000).

Важливою складовою навчання студентів, яка забезпечує закріплення і поглиблення теоретичних знань та отримання практичних навичок і вмінь, є їх практична підготовка [3]. Рівень практичної підготовки задовольняє лише 28,2±2,4% випускників. Переважна більшість респондентів (71,4±2,8%) незадоволена цією складовою навчання, серед них майже кожного п'ятого (18,1±2,3%) якість практичної підготовки не задовольняє повністю (рис.2). Середній бал- 3,3±0,06.

Таблиця 1

Причини незадоволеності респондентів рівнем теоретичної підготовки випускників (за даними опитування випускників ВМНЗ), %

Компоненти теоретичної підготовки	Частота незадоволеності (P±m)	Ранг
Знання фармакологічної дії найбільш поширених лікарських препаратів	21,7±2,5	1
Знання в сфері спеціальних клінічних дисциплін	20,7± 2,4	2
Знання в сфері фундаментальних дисциплін	14,9±2,1	3
Знання чинної нормативно - правової бази	10,5±1,9	4
Знання правил зберігання та обліку лікарських засобів	3,3±1,1	5
Інше	5,1±1,9	6

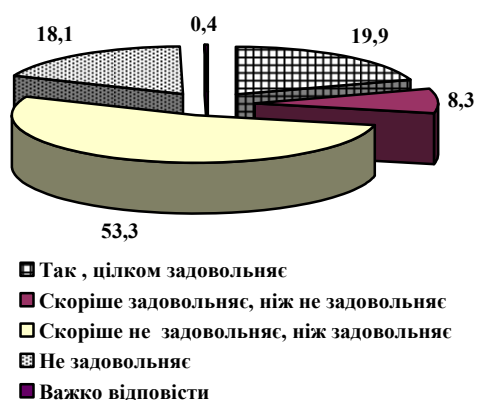

Рис. 2. Задоволеність випускників ВМНЗ I-II рівня акредитації рівнем практичної підготовки (в %)

Задоволеність практичною підготовкою випускників акушерів та фельдшерів відрізняється. Питома вага задоволених практичною підготовкою випускників-фельдшерів на 35,7% вища, ніж у акушерів (31,1±3,2% та 20,0±4,6% відповідно; $p < 0,05$), а частка незадоволених на 16,3% менша (68,8 ±3,2% та 80,0±4,5%; $p < 0,05$). Виявлені розбіжності в оцінці практичної підготовки випускниками з різних напрямків під-

готовки можна пояснити суворістю діючих вимог до діяльності акушерського медичного персоналу, що спонукає студентів, які обрали спеціальність акушера, більш строго оцінювати якість знань та навичок, отримуваних у навчальному закладі.

У процесі дослідження виявлено значущість різних компонентів практичної підготовки в формуванні загального рівня незадоволеності випускників цією складовою навчання. Результати опитування свідчать (табл. 2), що кожний четвертий випускник (26,1±2,6%) вважає, що вони не вміють приймати професійних рішень у межах своєї компетенції. Не опанували в навчальному закладі практичних навичок з вміння вести відповідну облікову та звітну медичну документацію 14,1±2,1% опитаних. Як вважає 12,0±2,0% всіх опитаних, навчальні заклади не приділяють достатньої уваги таким важливим компонентам практичної підготовки, як вміння здійснювати догляд за пацієнтами та виконувати медичні втручання в межах своєї компетенції. Така ж кількість випускників (12,0±2,0%) вважає, що не вміє планувати свою діяльність.

Таблиця 2

Причини незадоволеності респондентів рівнем практичної підготовки (за даними соціологічного опитування), %

Компоненти практичної підготовки	Респонденти (P±m)	Ранг
Вміння приймати професійні рішення в межах своєї компетенції	26,1±2,6	1
Вміння вести відповідну облікову та звітну медичну документацію	14,1±2,1	2
Вміння планувати свою діяльність	12,0±2,0	3
Вміння здійснювати догляд за пацієнтами	12,0±2,0	3
Вміння випускників виконувати медичні втручання в межах своєї компетенції	12,0±2,0	3
Вміння співпрацювати з лікарями та іншим медичним персоналом	11,6±1,9	4
Вміння навчати пацієнтів навичкам самоконтролю та самопомоги	6,5±1,5	5
Здійснення контролю за санітарно-гігієнічним та санітарно-епідеміологічним станом у закладі	5,4±1,4	6
Вміння виписувати рецепти в межах своєї компетенції	5,4±1,4	6
Вміння проводити санітарно-освітню роботу з населенням	3,6±1,1	7
Інше	1,0±0,7	8

Не оволоділи в навчальному закладі навичками співпраці з лікарями та іншим медичним персоналом 11,6±1,9 % усіх респондентів. Незначна кількість респондентів вказали на те, що недостатньо володіють вмінням навчати

пацієнтів навичкам самоконтролю та самопомоги, не оволоділи вмінням виписувати рецепти в межах своєї компетенції і здійснювати контроль за санітарно-гігієнічним та санітарно-епідеміологічним станом у закладі, не набули в

навчальному закладі вміння проводити санітарно-освітню роботу з населенням.

Сумарний вплив всіх компонентів на рівень задоволеності випускників практичною підготовкою становить 46,5% (коефіцієнт множинної кореляції $R=0,68$; коефіцієнт детермінації $D=46,5\%$; $p<0,001$).

Дотримання деонтологічних вимог однаковою мірою є обов'язковим для медичних працівників усіх категорій, але особливо важливо це для середніх медичних працівників - загону, найчисленнішого за кількістю та відповідального за реалізацію лікувально-діагностичних і профілактичних призначень лікаря [4,7]. Результати проведеного дослідження свідчать, що $80,4\pm 2,4\%$ випускників рівень підготовки з питань медичної деонтології задовольняє, з них - $51,5 \pm 3,0\%$ цілком задоволені, $28,9\pm 2,7\%$ - скоріше задоволені, ніж не задоволені. Кількість респондентів, яких не задовольняють отриманні знання та вміння з медичної деонтології, становить $9,6\pm 1,7\%$. Середній бал - $4,42\pm 0,05$.

Як вважає $88,7\pm 1,9\%$ випускників, викладачі достатньою мірою навчають студентів принципам та технології взаємодії з пацієнтами, їх родичами, іншими людьми. Між задоволеністю випускників з питань медичної деонтології та навчанням студентів взаємодії з пацієнтами, їх родичами, іншими людьми існує достовірний позитивний зв'язок ($r=0,26$; $p<0,0005$). Середній бал становить $4,67\pm 0,04$.

Інформаційні технології стали невід'ємною складовою охорони здоров'я та застосовуються на всіх рівнях управління і надання медичної допомоги. Кожен випускник повинен опанувати навички роботи на комп'ютері. Як свідчать результати дослідження, $46,5\pm 3,0\%$ випускників вважають, що їх рівень навичок роботи на комп'ютері не дуже високий, на низький рівень вказали $12,2\pm 2,0\%$ студентів. Як високий оцінили рівень навичок роботи на комп'ютері $26,6\pm 2,7\%$, дуже високий $7,8\pm 1,6\%$ респондентів. Середній бал дорівнював $3,32\pm 0,05$. Рівень навичок роботи на комп'ютері акушери й фельдшери оцінили однаково.

Вивчення задоволеності студентів якістю освітнього процесу, його організацією та рівнем викладання, навчально-методичним забезпеченням, результатами навчання є необхідним, оскільки саме студенти, перебуваючи всередині цього процесу, опановуючи ту чи іншу навчальну дисципліну, можуть найкраще оцінити, як пов'язані організація, якість викладання і зміст навчання. Більше того, саме студенти зацікавлені (або повинні бути зацікавлені) в підвищенні

якості процесу освіти для отримання адекватної професійної підготовки [2]. Більшість випускників - $59,6\pm 3,0\%$ оцінили організацію навчальної роботи як хорошу, а $13,1\pm 2,0\%$ респондентів - як дуже хорошу. Майже кожний п'ятий ($21,1\pm 2,5\%$) вважає, що навчальна робота організована задовільно. Від організації навчальної роботи залежить задоволеність випускників рівнем теоретичної та практичної підготовки, на що вказують позитивні коефіцієнти кореляції (відповідно $r=0,24$; $p<0,0005$, $r=0,27$; $p<0,0005$). Незначний, але достовірний зв'язок виявлено між організацією навчальної роботи та повною готовністю після закінчення ВМНЗ працювати самостійно ($r=0,14$; $p<0,005$).

На думку $73,0\pm 2,7\%$ опитаних випускників, у ВМНЗ I-II рівня акредитації створені умови для самостійного набуття знань, $27,4\pm 2,7\%$ респондентів наявність таких умов заперечують. Оцінка умов для самостійного набуття знань не дуже сильно, але достовірно впливає на рівень задоволеності практичною підготовкою ($r=0,22$; $p<0,0005$).

Комп'ютеризація навчального процесу достовірно впливає на задоволеність випускників взагалі організацією умов для набуття та відпрацювання практичних навичок на заняттях ($r=0,3$, $p<0,0000$). Рівень комп'ютеризації навчального процесу влаштовує більшу частину випускників ($68,7\pm 2,9\%$), але третину опитаних ($31,6\pm 3,9\%$) повністю або частково не влаштовує.

У ВМНЗ I-II рівня акредитації повинні бути створені умови для активної участі студентів у прийнятті рішень, які стосуються вдосконалення навчального процесу. На думку лише $13,3\pm 2,0\%$ респондентів, у навчальному закладі є постійна можливість брати участь в опрацюванні та прийнятті рішень щодо організації навчального процесу та самостійної роботи, $44,3\pm 3,0\%$ випускників вважає, що така можливість надається інколи. Більше ніж чверть опитаних ($25,5\pm 2,6\%$) заявили, що вони не мають можливості впливати на прийняття рішень щодо організації навчального процесу; $17,3\pm 2,3\%$ утрималися від висловлення власної думки з цього питання.

Виробнича практика студентів вищих медичних навчальних закладів є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня і має на меті набуття студентом професійних навичок та вмінь [6]. Організація та проведення виробничої практики суттєво впливає на рівень задоволеності випускників практичною підготовкою. Кожен третій серед опитаних випускників ($33,0\pm 2,9\%$) задоволений організацією та прове-

денням виробничої практики, з них цілком задоволених було $28,6 \pm 2,7\%$; респондентів. Більшу частину опитаних - $66,7 \pm 2,8\%$ організація та проведення виробничої практики повністю або частково не задовольняє.

Як свідчать результати опитування, основною причиною незадоволеності організацією та проведенням виробничої практики є відсутність бажання у медперсоналу ЛПЗ навчати студентів-практикантів, на цю причину вказало $42,0 \pm 3,0\%$ всіх опитаних та $64,1 \pm 3,6\%$ з-поміж незадоволених організацією виробничої практики респондентів. Кожний п'ятий опитаний ($19,9 \pm 2,4\%$) та кожний третій з-поміж незадоволених ($30,4 \pm 3,4\%$) вважає, що у медичного персоналу ЛПЗ, де проводиться практика, недостатньо часу займатися з практикантами, а $4,7 \pm 1,3\%$ всіх опитаних та $7,2 \pm 1,9\%$ незадоволених висловлюють претензії до кваліфікації керівників виробничої практики з-поміж медичного персоналу ЛПЗ. Сумарний вплив всіх компонентів на рівень

задоволеності випускників організацією та проведенням виробничої практики становить близько $77,7\%$ (коефіцієнт множинної кореляції $R=0,88$; коефіцієнт детермінації $D=77,7\%$; $p=0,001$).

За результатами дослідження простежується вплив різних складових організації навчального процесу на задоволеність студентів якістю їх підготовки до практичної діяльності: організації проведення практичних занять ($r=0,23$), наявності умов для самостійного набуття практичних навичок ($r=0,22$), організації проведення виробничої практики ($r=0,39$), забезпеченості навчально-методичною літературою ($r=0,21$), комп'ютеризації навчального процесу ($r=0,3$), характеру взаємодії студентів та викладачів ($r=0,26$).

Інтегральний показник якості підготовки, який розраховувався на підставі середніх балів з основних складових задоволеності підготовкою, становив $3,85$ (табл.3).

Таблиця 3

Інтегральна оцінка випускниками якості підготовки в ВМНЗ I-II рівня

Складова	Задоволеність, середній бал (M ± m)
Рівень практичної підготовки випускників	$3,3 \pm 0,06$
Рівень теоретичної підготовки випускників	$3,55 \pm 0,06$
Дотримання випускниками принципів медичної деонтології	$4,42 \pm 0,05$
Вміння випускників спілкуватися з пацієнтами та їх родичами	$4,67 \pm 0,04$
Рівень навичок роботи випускників на комп'ютері	$3,32 \pm 0,05$
Інтегральний показник	$3,85$

Випускники - споживачі навчальних послуг – висловили свою думку щодо факторів, які впливають на рівень підготовки. Близько половини випускників вважає, що на рівень підготовки впливає усвідомленість вибору професії та якість навчального процесу в медичному закладі, $20,3 \pm 2,4\%$ респондентів вказали на доступність сучасної професійної інформації, майже однакова кількість опитаних рівень підготовки в навчальному закладі пов'язують з якістю навчальних програм ($18,1 \pm 2,3\%$) та рівнем підготовки в школі ($17,0 \pm 2,3\%$).

ВИСНОВКИ

1. Результати дослідження свідчать, що самостійно працювати після закінчення навчального закладу повністю готовий лише кожний десятий

випускник ($10,9 \pm 1,9\%$). Більшість випускників ($80,1 \pm 2,4\%$) готові працювати самостійно після нетривалого періоду роботи під наглядом спеціаліста.

2. Загальний рівень задоволеності випускників ВМНЗ I-II рівнів акредитації з напрямку «Акушерська справа» та «Лікувальна справа» якістю підготовки нижче середнього - $3,85$ бала за 5-бальною шкалою.

3. Більшу частину випускників ($65,3 \pm 3,9\%$) рівень теоретичної підготовки не задовольняє. Середній бал становив $3,55 \pm 0,06$. Загальний рівень задоволеності випускників фельдшерів цією складовою навчального процесу на $35,5\%$ достовірно ($p < 0,001$) вищий, ніж у акушерів (відповідно $34,7 \pm 2,9\%$ та $22,3 \pm 2,5\%$).

4. Переважна більшість випускників ($71,4 \pm 2,8\%$) незадоволена рівнем практичної підготовки, середній бал становить $3,3 \pm 0,06$. Задоволеність практичною підготовкою відрізняється залежно від спеціальності, так питома вага акушерів, задоволених практичною підготовкою, на $55,5\%$ нижче, ніж фельдшерів ($20,0 \pm 4,6\%$ та $31,1 \pm 3,2\%$ відповідно; $p < 0,05$).

5. Організація та проведення виробничої практики впливає на рівень задоволеності практичною підготовкою випускників ($r=0,39$; $p < 0,0005$). Більшу частину опитаних - $66,7 \pm 2,8\%$ організація та проведення виробничої практики повністю або частково не задовольняє, задоволений лише кожен третій серед опитаних випускників ($33,0 \pm 2,9\%$).

6. Переважну більшість випускників задовольняє рівень підготовки з питань медичної деонтології ($80,4 \pm 2,4\%$) та навчання студентів принципам та технології взаємодії з пацієнтами,

їх родичами, іншими людьми ($88,7 \pm 1,9\%$), середній бал становив $4,67 \pm 0,04$ та $4,42 \pm 0,05$.

7. Майже половина випускників ($46,9 \pm 3,0\%$) свій рівень навичок роботи на комп'ютері оцінили як «не дуже високий», як «високий» – $26,6 \pm 2,7\%$ випускників. Середній бал задоволеності комп'ютерною підготовкою студентів у навчальному закладі - $3,32 \pm 0,05$.

8. Більшість випускників - $59,6 \pm 3,0\%$ оцінили організацію навчальної роботи в навчальному закладі як хорошу. Виявлено вплив різних складових організації навчального процесу (організації проведення практичних занять, наявності умов для самостійного набуття практичних навичок, організації проведення виробничої практики, забезпеченості навчально-методичною літературою, комп'ютеризації навчального процесу, характеру взаємодії студентів та викладачів) на задоволеність студентів якістю їх підготовки до практичної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Анкетирование как механизм мониторинга удовлетворенности внутренних потребителей образовательного процесса: [опыт применения системы менеджмента качества в Помор. гос. ун-те им. М.В. Ломоносова] / Л.А. Ворожцова, А.С. Крылов, Ю.В. Кудряшов [и др.] // На пути к успеху: [монография] / под общ. ред. Г. С. Поровского; НовГУ им. Ярослава Мудрого. - Великий Новгород, 2006. - С. 69-78.

2. Васильева Е. Удовлетворенность студентов качеством образовательного процесса как критерий социальной эффективности функционирования вуза / Е. Васильева // Alma mater = Вестник высшей школы. - 2007. - № 11. - С. 9-14.

3. Капелюк З.А. Потребительский мониторинг удовлетворенности качеством образовательных услуг в вузе / З.А. Капелюк, С.С. Донецкая, Л.М. Струминская // Стандарты и качество. - 2006. - № 1. - С. 62-66.

4. Куприянова И.Н. Мониторинг удовлетворенности потребителей качеством обучения / И.Н. Куприянова, О.Г. Смоленская, А.А. Куприянова // Со-

циальная работа и сестринское дело в системе здравоохранения: проблемы профессиональной деятельности и инновации в подготовке кадров: межрегиональная науч-практ. конф., 17-19 ноября 2009г.: тезисы докл. - Екатеринбург, 2009. - С. 50-56.

5. Леонтьева О.А. Применение принципов всеобщего менеджмента (TQM) в управлении инновационной деятельностью высшего учебного заведения / О.А. Леонтьева // Современные наукоемкие технологии. - 2007. - № 11 - С. 48-49.

6. Про затвердження Положення про організацію та проведення практики студентів вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації: Наказ МОЗ України від 07.12.2005 р. № 690 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20051207_690.html

7. Слюсарева И. П. Формирование деонтологической компетентности будущих медицинских работников: вопросы теории и практики : монография / И.П. Слюсарева. - Саратов : Научная книга, 2009. - 112 с.

